

MITROPOLIA BANATULUI: ȘAPTE DECENII DE LA REACTIVAREA EI

Preot prof. dr. Vasile Muntean

THE BANAT METROPOLITAN SEE: SEVEN DECADES FROM ITS REACTIVATION

Abstract: We have recently celebrated seven decades from the reactivation of the Banat Mitropolia. On 24.04.1947, after the grandiose Timișoara cathedral was consecrated, the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church decided upon elevating the bishop stage in Timișoara to the archbishopric stage, a decision that was consolidated by the state law no. 195 of 7.06.1947, under-signed by King Michael and the ministers Radu Roșculeț and Lucrețiu Pătrășcanu (of Cults and Justice), with the specification that the principal of the Romanian Orthodox Bishopric is now the Romanian orthodox archbishop of Timișoara. And within the same year, on 24.06, the Romanian patriarch, the worthy Nicodim Munteanu, would sign the register that would confirm such an action.

Keywords: Timisoara, Banat, reactivation, register, Metropolitanate

În Evul Mediu și chiar în epoca modernă (în prima parte), în pofida realității că majoritatea locuitorilor din Banatul istoric erau “oamenii pământului” (după expresia lui N.Iorga), adică români autohtoni, cei mai mulți ierarhi care au rezidat la Timișoara – dată fiind conjunctura diacronică - erau străini. Au fost de naționalitate românească doar aceștia: Mihail (spre finele secolului al XVI-lea), Gheorghe Popovici (1745-1757), Iosif Putnic (după mamă; 1774-1781) și Maxim Manuilovici/Manuilă (1833-1838)¹.

După Marea Unire (1918), în Congresul mitropolitan sibian precum și în Congresul Național Bisericesc și în adunările de la Timișoara, “reactivarea vechii Mitropolii a Banatului devenise punctul principal al dezideratelor”

¹ I.D.Suciu, Monografia Mitropoliei Banatului, Ed. Arhidiecezană, Timișoara 1977, p.150; V.Muntean, Monografia Arhiepiscopiei Timișoarei, I, Ed. Învierea, Timișoara 2012, pp.67,88 (cu bibliografie).

– cum sublinia regretatul banatolog I.D.Suciu². Înființată în 15/27 iunie 1848, în cadrul mării Adunări populare de pe Câmpul Libertății din Lugoj, adunare prezidată de Eftimie Murgu, această mitropolie românească a avut în frunte pe vicarul general mitropolitan Dimitrie Petrovici Stoichescu³, până la repri-marea Revoluției pașoptiste de către trupele austriece și rusești.

În 24 aprilie 1947, după ce în anul precedent s-a târnosit măreța catedrală timișoreană, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât înălțarea scaunului eparhiot din Timișoara la treapta arhiepiscopală, decizie întărită de legea statală nr.195 din 7 iunie 1947, scrisă de regele Mihai și de miniștrii Radu Roșculeț și Lucrețiu Pătrășcanu (de la Culte și Justiție), cu precizarea că titularul Episcopiei ortodoxe române a Timișoarei devine arhiepiscopul ortodox român al Timișoarei. Iar în același an, anume în 24 iunie patriarhul României, vrednicul de pomenire Nicodim Munteanu, iscălea gramata ce consfințește acest act⁴.

De subliniat faptul că în 26 septembrie 1947 se emite legea nr.325, de asemenea semnată de monarh și de cei doi miniștri menționați supra, pentru întemeierea Mitropoliei Banatului ce cuprindea “Arhiepiscopia Timișoarei, *Morisenei* (sublinierea noastră) și Lipovei, și Episcopia Caransebeșului”, iar arhiepiscopul Timișoarei devenea automat și mitropolit al Banatului; la acea vreme se credea că a ființat – în jurul anului 1.000 – o episcopie la Morisena-Cenad (românește: *Mureșeana*), ceea ce nu se mai poate susține ritos astăzi⁵. Nu peste mult timp, în 15 octombrie 1947, apare gramata patriarhală care reactivează canonic vechea mitropolie bănățeană. Patriarhul Nicodim preciza cu acel prilej că, deoarece însuși guvernul condus de dr.Petru Groza și Ministerul cultelor “au socotit îndreptățite cererile bănățenilor și ca atare au mijlocit pe lângă Noi pentru împlinirea lor, am adus chestiunea înaintea pleenului Sfântului Sinod care în ședința sa din 3 iulie 1947, la propunerea noastră sprijinită de faptul că Banatul și-a avut în vremurile vechi mitropolia sa românească și ținând seama de așezarea geografică a Banatului, de firea poporului precum și de desfășurarea istorică a întregii vieți bisericești din Banat, în unanimitate de voturi și-a dat avizul favorabil pentru înființarea Mitropoliei ortodoxe române a Banatului...”⁶ De reținut că patriarhul n-a putut participa

² I.D.Suciu, *Monografia...*, p.238.

³ Detalii despre viața și activitatea sa, la: I.D.Suciu, Protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu, în „Prinos închinat Înaltpreasfințitului Nicodim, patriarhul României”, București 1946, pp.272-279; Idem, *Monografia...*, pp.144,150 et passim (vezi și indicele din p.300, sub voce); Idem și R.Constantinescu, Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului, II, Ed. Arhidiecezană, Timișoara 1980, p.1115, sub verbo; Pr.Dr.Pavel Vesa, Episcopia Aradului. Istorie – cultură - mentalități (1706-1918), Presa Universitară Clujeană, 2006, pp.336, 555-557.

⁴ I.D.Suciu, R.Constantinescu, *Documente...*, II, pp. 1027-1028.

⁵ V.Muntean, *Byzantium and the Romanians*, Ed.Patriarhiei, București 2009, p.56.

⁶ I.D.Suciu, R.Constantinescu, *Documente...*, p.1030; în paginile următoare, până la p.1037, sunt publicate documentele de care ne folosim în continuare.

la întronizarea ca mitropolit a lui Vasile Lazarescu (din 26 octombrie 1947); se afla retras, sub presiunea evenimentelor politice, la Mănăstirea Neamț⁷.

După ce în 16 iunie 1948 mitropolitul Vasile îi propune oficial episcopului Andrei Magieru al Aradului afilierea la Mitropolia Banatului, în 26 iunie același an, cârmuitorul Episcopiei arădene – laolaltă cu Adunarea Eparhială - optează pentru atașarea eparhiei în cauză la noua instituție. În consecință patriarhul Iustinian și Sf.Sinod în ședința din 18 octombrie, având în fine și consimțământul (verbal numai) al mitropolitului Ardealului, au aprobat ca Episcopia Aradului să treacă sufragana a Mitropoliei bănățene.

Pentru organizarea Mitropoliei Banatului s-a constituit o comisie alcătuită din trei delegați ai arhiepiscopiei și trei ai episcopiei sufragane, care luă decizia zilei trebuitoare în vederea alegerii membrilor Congresului Național Bisericesc al Mitropoliei bănățene; el s-a întrunit în 11-12 iulie 1948. În sesiunea a doua s-au ales comisiile de lucru (între care era și Comisia pentru despărțirea de Mitropolia Ardealului), la fel cele trei secții ale Consistoriului mitropolitan (culturală, administrativ-bisericească și economică).

De reținut că în 5 februarie 1949 autoritățile comuniste au pensionat forțat pe Veniamin Nistor, episcopul Caransebeșului; episcopia respectivă este înglobată în Arhiepiscopia care va cuprinde în titulatura ei și ex-episcopia caransebeșeană. Sub aspect teritorial, noua arondare bisericească includea, alături de județele bănățene Timiș-Torontal, Severin și Caraș, județele Arad și Hunedoara (ultimul, din 1 aprilie 1949). De notat că, din ianuarie 2012, Episcopia Devei și Hunedoarei (înființată în anul 2009) nu mai face parte din Mitropolia Banatului, dar din 1994 este cuprinsă în aceeași mitropolie reînființată Episcopia a Caransebeșului.

Închei cu cuvintele judicioase ale marcantului istoric I.D.Suciu care, după o cercetare minuțioasă a trecutului ei, aprecia în mod plener „această înaltă instituție spirituală a românilor ortodocși din Banat, care pe lângă misiunea religioasă îndeplinea – și îndeplinește și în contemporaneitate – și un rol bine precizat în acest colț al pământului strămoșesc”⁸.

⁷ V.Muntean, *Monografia...*, II, Timișoara 2014, p.15.

⁸ I.D.Suciu, *Monografia...*, p.238.

NICODIM

din mila lui Dumnezeu, arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și al românilor din America, locțiitor al scaunului din Cezareea Capadociei, Patriarh al României și președinte al sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Iubitului cler și popor din de Dumnezeu păzita eparhie a Timișoarei și tuturor ascultătorilor și cititorilor acestei scrisori sinodale, Har și pace de la Dumnezeu, Părintele din Ceruri, iar de la Noi salutare și binecuvântare arhipăstorească.

Se cuvine să facem arătare tuturor, că după exemplul Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care a așezat în Sfânta Sa Biserică, scaune și vrednicii, mici și mari, tot astfel și P. P. S. S. membri ai Sfântului Sinod Permanent, întruniți în ședința de la 24 aprilie 1947, în număr de 12, după numărul Sfinților Apostoli, lucrând sub ocrotirea și însuflarea Prea Sfântului și de viață făcătorului Duh, apreciind cum se cuvine stăruința în dreapta credință și atașamentul față de Biserica străbună a fiilor săi duhovnicești de pe frumoasele plaiuri bănățene, exteriorizate și prin sacrificiile materiale cu care au ridicat deosebitul de frumos locaș al Domnului în orașul Timișoara, au găsit de bine să ia în considerare cererile repetate ale acestor credincioși bănățeni pentru înălțarea în rang a episcopiei lor din Timișoara.

Având și susținerea călduroasă a onoratului guvern de sub președenția domnului dr. Petru Groza, și-au dat avizul și aprobarea în numele Sfântului Sinod, pentru înălțarea Episcopiei Ortodoxe Române din Timișoara la rangul de Arhiepiscopie, ca semn de ocrotire și cinstire din partea înaltului for bisericesc.

Prin legea nr. 195, votată de Adunarea deputaților țării, în ședința de la 30 mai 1947, sancționată și promulgată de m. s. regele Mihai I, pe data de 7 iulie 1947, întărindu-se această înălțare în rangul ierarhiei ortodoxe române, scaunul vlădicesc al Timișoarei devine astfel de drept scaun Arhiepiscopal, iar P. S. dr. Vasile Lăzărescu se înalță în rândul vrednicilor ierarhice la rangul de Arhiepiscop ortodox român al Timișoarei.

Avem speranța nestrămutată că această înălțare în rang va fi un îndemn în plus pentru credincioșii bănățeni spre o și mai mare întărire în dreapta credință a Atotputernicului Dumnezeu, cel slăvit în Treimea cea de o ființă și nedespărțită: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.

Data în București, astăzi, 24 iunie, anul mântuirii 1947

Președintele Sfântului Sinod
NICODIM
Patriarh al României